

Моніторинг над екологічною ситуацією в сфері діяльності комерційної системи і своєчасні організаційно-технічні заходи вимагають відповідних витрат, які повинні бути обґрунтовані показниками економічної ефективності.

Таким чином, техніко-економічна оцінка має широкий діапазон дослідження ефективності функціонування комерційних систем. Системи відповідних техніко-економічних показників дають необхідну управлінську інформацію для покращення її економічного стану та підвищення рівня охорони довкілля.

1. Глухов В. В., Личкина Т. В., Некрасова Г. П. Экономические методы экологии. С.–Пб., 1999. 2. Екологія і економіка / Під заг. ред. К. М. Ситника. К., 1986. 3. Мельник Л. Г. Экологическая экономика. Сумы, 2001.

УДК 336.71

У.М. Верхола, О.І. Копилюк

ВПРОВАДЖЕННЯ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК У ГОСПОДАРСЬКИЙ ОБОРОТ

Висвітлюється тенденція розвитку ринку пластикових карток в Україні. Описуються види пластикових карток і їх функціональне призначення, перераховуються операції з банківськими платіжними картками, необхідні для отримання готівки.

Освещается тенденция развития рынка пластиковых карточек в Украине. Описываются виды пластиковых карточек и их функциональное назначение, приводится перечень операций с банковскими платежными картками, необходимых для получения наличных денег.

Активізація і поглиблення економічних реформ в Україні, розвиток банківської інфраструктури зумовили включення все більшої кількості банків в нову для них сферу – обслуговування платіжних карток. Необхідні для цього правові та законодавчі передумови створено. Постанова Правління НБУ “Про порядок емісії платіжних карток і здійснення операцій з їх застосування” від 24.09.99 р. № 479 регламентує використання пластикових карток, емітованих банками, що є членами внутрішніх і міжнародних платіжних систем. Дослідження тенденцій розвитку ринку пластикових карток в Україні є важливою наукою та практичною проблемою. В економіці України пластикові картки застосовуються з 1996 року, коли в національній банківській системі почався період повної стабілізації.

В умовах розвитку ринкових відносин вони стали одним із найзручніших інструментів ведення безготівкових розрахунків. Банківська платіжна картка (БПК) забезпечує власникові більші технологічні можливості для доступу до рахунку. Проте її впровадження потребує розширення контролю як за процесом ведення розрахунків з використанням платіжних карток, так і за процедурами відкриття карткових рахунків, обліку операцій за картками, кредитування їх власників тощо.

Сьогодні ринок пластикових карток в Україні вже певною мірою сформувався і набуває тенденції стрімкого зростання. Так, з 2001 р. кількість карток міжнародних і локальних платіжних систем в обігу збільшилася майже удвічі і становить близько 1 млн. І це в умовах незначної довіри до банківського сектора та низької платоспроможності більшості населення країни. За оцінкою експертів, місткість вітчизняного ринку, яка ще донедавна становила 2 млн. карток, зараз досягає щонайменше 5 млн. Безумовними лідерами за абсолютними показниками емісії та еквайрингу карток, за темпами приросту є “Приватбанк”, ПУМБ, “Аваль”.

Кількість платіжних карток системи EUROPAY у вітчизняному обігу в 2001 р. зростає на 121,97%. Однак ведучою по емісії залишається VISA, якій нині належить 54% загального обсягу емітованих карток, тоді як EUROPAY має 46%.

В Україні постійно розширюється мережа прийому карток до сплати. Так, кількість банкоматів, що обслуговують власників карток, упродовж 2001 р. збільшилася на 706– до 1151, кількість POS – терміналів на 7201 – до 13305.

Перші картки сучасного вигляду почали застосовувати на початку 50-х років ХХ ст. у США. Пізніше розрахунки за допомогою їх впровадили банки багатьох країн. У залежності від

функціональних характеристик розрізняють кредитні і дебетні картки (електронні чеки), а також картки типу "електронний гаманець". Банківські кредитні картки призначені для купівлі товарів, оплати робіт і послуг з використанням банківського кредиту, а також для отримання авансів у готівковій формі. Головна особливість їх полягає у відкритті банком кредитної лінії. Банківські дебетні картки являють собою інструмент здійснення платежів завдяки зменшенню активів власника картки, а не збільшенню його зобов'язань. За відповідних умов дебетна картка може набути властивостей кредитної (при наявності можливості надання кредитного овердрафту). Такий вид пластикових карток, як "електронні гаманці", служить для оплати товарів і послуг як в межах однієї країни, так і в міжнародних масштабах. Платіжна спроможність цих карток забезпечується певною сумою, яку власник картки попередньо вносить її емітентові.

Пластикові картки класифікуються також за критерієм, пов'язаним з їх технологічними особливостями. Найбільш розповсюдженими в міжнародній практиці є картки двох видів: з магнітною смугою і з вбудованою мікросхемою. Як свідчить статистика, найпоширенішими в Україні є ідентифікаційні картки з магнітною смугою. Картка з мікросхемою має певні переваги. Якщо картка з магнітною смугою є лише пасивним засобом збереження інформації, то картка з мікросхемою реагує та фіксує в пам'яті інформацію про попередньо виконані трансакції. Крім того, вона має значно ширші інформаційні можливості, а також здатність оперативного поновлення даних у пам'яті мікропроцесора.

БПК може бути видана фізичній особі або працівникам будь-якого підприємства – юридичної особи. При цьому відкривається спеціальний картковий рахунок на умовах договору про його започаткування і здійснення операцій із застосуванням платіжної картки. Кожний працівник-власник БПК має заповнити анкету встановленого зразка й дати одне фото для документів. обов'язковими елементами заповненої анкети повинні бути: підписи власника БПК, головного бухгалтера й керівника, печатка підприємства. Видача БПК проводиться при пред'явленні паспорта її власником або довіреною особою підприємства. Разом з БПК кожен власник картки отримує пакет документів як керівництво з користування нею. У разі закриття будь-якої з БПК (наприклад, при звільненні працівника) підприємство повідомляє про це банк листом, в якому просить закрити дану картку й зазначає, куди перерахувати залишок коштів на ній (на поточний рахунок юридичної особи або на спеціальний картковий рахунок першої-ліпшої з БПК).

Щомісячно юридичній особі безкоштовно видаються виписки про рух коштів на спеціальному картковому рахунку кожної БПК. Банк не контролює використання коштів власниками БПК. За 15 днів до закінчення строку дії карток для підприємства автоматично випускаються БПК з новим строком дії. У разі відмови від їх перевипуску підприємство зобов'язане вчасно подати до банку відповідну заяву. По закінченні строку дії БПК юридична особа повинна здати всі БПК до банку.

Досвід роботи банків свідчить, що перші півроку не менше 90% коштів, які знаходяться на картковому рахунку, знімаються власником картки у вигляді готівки. Головна причина, як вважають фахівці, – психологічна: набагато звичніше тримати в руках готівку й розраховуватися нею в магазинах. Звикнувши до карток, власники все менше користуються ними для зняття готівки, оскільки це не так уже й вигідно: за зняття готівки банк утримує на свою користь 1 – 2% від знятої суми, а за оплату товарів і послуг за допомогою БПК відсотки не стягаються.

Отримати готівку можна в касі банку, у пункті обміну валюти або в пункті видачі готівки. Касир повинен прийняти картку, перевірити наявність на ній елементів захисту, одержати дозвіл від банку-емітента на видачу потрібної клієнтові суми, оформити чек і звірити підпис клієнта на ньому й на картці і тільки після цього видати клієнтові гроші. Прагнення розширити мережу пунктів видачі готівки привело до впровадження однієї з поширених у світі технологій обслуговування банківських пластикових карток – банкоматів. Банкомат (АТМ – automated teller machine) – це багатофункціональний банківський автомат для обслуговування власників БПК при відсутності банківського персоналу. Найчастіше банкомат використовується для видачі готівки. Сучасний банкомат може здійснювати всі операції, які звичайно виконує касир: змінювати параметри рахунку клієнта (внесок коштів); повідомляти про баланс рахунку; видавати звіт про рух коштів на рахунку за певний період; видавати й приймати готівку; надавати інформаційно-довідкові послуги та ін. Головна перевага банкомату перед

звичайним касиром – можливість цілодобової роботи. Тому банкомати мають бути встановлені в найбільш відвідуваних місцях, куди клієнт платіжної системи може потрапити в будь-який час. В Україні банкомати знаходяться переважно в приміщеннях банків, у метро, готелях міжнародного класу або у великих магазинах – тобто там, де є охорона. Це запобігає перетворенню банківських карток в універсальний засіб платежу та знижує їх привабливість для потенційних клієнтів. Банк також недоотримує свого, коли банкомат працює лише п'ять–шість годин на добу замість двадцяти чотирьох.

Головною функцією банкомату є отримання готівки з карткового рахунку.

Для одержання готівки, мають бути виконані, як мінімум, такі операції:

1. Клієнт вставляє картку в приймальний пристрій банкомату.
2. Банкомат видає на екран запрошення ввести персональний ідентифікаційний номер (PIN-код), призначений виключно для даної картки.
3. Клієнт набирає свій PIN-код на клавіатурі банкомату.
4. Банкомат зчитує інформацію з картки та перевіряє, чи відповідає зчитаний PIN-код набраному клієнтом на клавіатурі.
5. Якщо все гаразд, то банкомат видає на екран запрошення ввести суму, яку клієнт бажає отримати готівкою.
6. Клієнт уводить потрібну суму.
7. Банкомат перевіряє, чи не перевищує запрошена сума ліміту, який дозволяється знімати готівкою в даній платіжній системі (такий ліміт може бути встановлений для кожного банкомату індивідуально).
8. Якщо усе в порядку, банкомат рахує потрібну суму банкнотами і видає їх через пристрій видачі готівки.
9. Банкомат повертає картку.

Це лише спрощений перелік тих дій, що виконує банкомат, обслуговуючи клієнта. Наприклад, багато банкоматів є мультикартковими, тобто обслуговують картки різних платіжних систем. Ця обставина додає ще кілька кроків до вищеприписаного алгоритму. Але загалом процес отримання готівки в банкоматі досить швидкий.

Значну роль у розробленні та удосконаленні національного ринку електронних грошей відіграють Державна податкова адміністрація України, Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України та інші органи законодавчої та виконавчої влади.

1. Рубанова Т. Технологічні аспекти обслуговування банківських платіжних карток // Банківська справа. 2001. №2. С. 47–50.
2. Шульга Н., Сокольська О. Конкурентна позиція банку на ринку платіжних карток // Вісник НБУ. 2002. №3. С. 50–56.

УДК 330.332

О.П. Крайник

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Описуються дослідження ролі ринку цінних паперів в регіональному економічному розвитку й розглядаються особливості його регулювання на сучасному етапі формування ринкових відносин.

Описываются исследования роли рынка ценных бумаг в региональном экономическом развитии и рассматриваются особенности его регулирования на современном этапе формирования рыночных отношений.

Економічний розвиток держави та її регіонів неможливий без створення сприятливих умов для інвестування як вітчизняним, так і іноземним інвесторам. Основними параметрами, що визначають інвестиційний клімат і впливають на обсяги залучення інвестицій в економіку України, є формування дійового механізму захисту прав власності, розвиток корпоративного управління та розкриття інформації, технічні, інформаційні й інші процедури входження на міжнародні ринки капіталів і розвиток фінансових ринків.